

Югозападен университет  
“Неофит Рилски”  
Филологически факултет

**ДИПЛОМНА РАБОТА**

На тема:

*Абстрактни съществителни  
имена в скопската езикова  
норма*

Дипломант:

Научен ръководител:

## Съдържание:

Увод.....	1 стр.
Nomina abstracta.....	6 стр.
Глава първа. Абстрактни съществителни имена, образувани с основи на прилагателни + суфикс ( <i>Nomina essendi</i> ).....	7 стр.
Глава втора. Абстрактни съществителни имена, образувани с основи на глаголи ( <i>Nomina actions et acti</i> ) .....	21 стр.
Глава трета. Абстрактни съществителни <i>без суфикс</i> (по транспозиционен път).....	44 стр.
Изводи.....	50 стр.

## УВОД

Като обществено явление езикът се ражда и развива с появата и развоя на обществото. Езикът е достояние, натрупано в процеса на говорната практика при принадлежащите към една и съща общност.

В своето многовековно съществуване българският език е изживял забележителен развой, който с много съществени страни се различава от този на останалите славянски езици. Той е самостоен, със свои типични и самобитни белези.

Всеки книжовен език съществува под две основни форми – книжовен език и териториални говори. За разлика от диалектите, книжовният език е обработен, нормиран и е основно средство за общуване между хората във всички сфери на дейността им, в писмената и устната речева практика.

Възникнал на определен етап от развитието на нашия народ, в условията на османското владичество, новобългарският книжовен език преодолява постепенно диалектното разнообразие и изиграва важна роля в процеса на националното обединение и укрепване на широките народни маси. През Възраждането той е “първа нравствена опора на нашия народ”, както сполучливо го нарича М. Дринов.

Поради различни причини, главно от екстралингвистичен характер, единният български език днес има няколко по-големи писмени форми<sup>1</sup>, като две от тях са регионални форми на българския книжовен език – писмената форма в областта Банат (в Румъния) и скопската езикова норма, възникнала въз основа на югозападнобългарския а-говор – в Република Македония.

Писмената регионална форма в Банат е установена преди повече от един век и поради продължителната си откъснатост от общото развитие на българския език пази старинни черти. “През втората половина на 19 век банатските българи си създават своя самостоятелна писменост и развиват значителна книжнина. За нейните цели те издигат своя говор до книжовен език и така се създава втори български книжовен език.” (Ст. Стойков, Банатският говор, ТБТ, кн. 3, София, 1967 г., с. 6). Този интересен говор е бил предмет на обстояйни проучвания от страна на Л. Милетич и на Ст. Стойков.

Създаването на третата по-голяма писмена форма на българския език (в Република Македония) е свързано с “решението” на Първото събрание на АСНОМ, с което: “В македонската държава като служебен език се въвежда народният македонски език.” Още при създаването проличава цялата изкуственост на явлението “македонски език”. Докато другите книжовни езици възникват в епохата на формиране на нациите, той бива провъзгласен в средата на 20 век – на 2 август 1944 година, по силата на политически декрет. Основна цел на неговите кодификатори е максималното отдалечаване от книжовния български език. Появяват се публикации, в които новата писмена форма се обявява за небългарска, издига се идеята за независимия характер на македонските диалекти от българските. Същевременно се провежда езикова политика за “чистене” на редица български “елементи” от речника на т. нар. македонски език и за замяната им със сърбизми.

След създаването на Република Македония българските говори в този край структурно не престават да бъдат по-малко български по своите особености. Жителите на областта не започват

да говорят на друг “език”, а продължават да общуват помежду си на родния, защото югозападните български говори са тясно свързани с останалите в здраво единство.

Разбира се, езикът на широките народни маси от областта си остава български, защото изкуствено създаваните езикови явления не намират подкрепа в говорната практика на населението.

Особеностите на регионалната норма, макар и да носят небългарски етикет, фактически се базират върху говорни особености, които характеризират една голяма част от западнобългарските говори, намиращи се в държавните граници, и една малка част извън тях. Писмено – регионалната норма носи своя специфика, чрез която да се противопостави на българския език като цяло. Но, както се отбелязва в българската диалектология, югозападните български говори са тясно свързани помежду си в здраво единство.

*Предмет на настоящата дипломна работа са абстрактните съществителни имена в скопската езикова норма, образувани с помощта на различни форманти. Целта е да се докаже единството между тях и съответните имена в другите български диалекти и в българския книжовен език.*

Извършената словообразователна работа се основава на “Обратен речник на македонскиот јазик”, Владимир Миличик, Скопие, 1967 година. *Съпоставката* с българския книжовен език е извършена с помощта на речника на съвременния български книжовен език.

## Nomina abstracta

Латинското наименование за абстрактните съществителни е *Nomina abstracta*. Те се разделят на две големи групи. Част от тях имат деадективна основа (*Nomina essendi*), а останалите – девербална основа (*Nomina actionis et acti*). “Едни от същините, назовани със съществителни имена, са материални, веществени, напр. дърво, къща, молив, човек, планина, море, цвете, а други са нематериални, отвлечени и пр. Според това и съществителните имена, с които се назовават различните обекти (същини) се делят на две групи: съществителни с *веществено* значение и съществителни с *отвлечено* значение.” (Грамматика на съвременния български книжовен език, т. 2 Морфология, С., 1983, с. 45)

Абстрактните съществителни имена означават “абстрактни понятия, в това число – качества и действия, мислени като нещо отделно, самостоятелно” (Пашов, П. Българска граматика. С., 2005, с. 62). Това определение важи и за т. нар. македонски книжовен език.

В следващите глави от дипломната работа абстрактните съществителни в скопската езикова норма са разгледани в сравнение със съответните форми в българския книжовен език (БКЕ). Главите са: “Абстрактни съществителни имена, образувани от основи на прилагателни + суфикс”, “Абстрактни съществителни имена, образувани от основи на глаголи + суфикс” и “Абстрактни съществителни без суфикс (по транспозиционен път)”.

## ГЛАВА ПЪРВА

### **Абстрактни съществителни имена, образувани от основи на прилагателни + суфикс (*Nomina essendi*)**

Абстрактните съществителни, създадени с основа на прилагателни имена, изразяват качество, абстрахирано в различна степен от носителя си. Те се образуват чрез основа + суфикс.

В тази глава от дипломната работа са разгледани и сравнени абстрактни съществителни с формите си, които се употребяват съответно в скопската езикова норма и българския книжовен език<sup>2</sup>.

#### **Формант –ост**

агресивност – агресивност

активност - активност

благост - благост

близост - близост

брзост – бързина

Думата в БКЕ е създадена чрез суфикс –ина. Вариантът, възприет за книжовен в Република Македония, е с –ост – друг български суфикс със същата семантика.

грациозност - грациозност

грдост - -

Това абстрактно съществително име, срещано в скопската езикова норма, няма съответствие в БКЕ.

дейност - дейност

државност - държавност

емоционалност - емоционалност

*жедост* – *жажда*

При абстрактното съществително име, образувано от прилагателното *жаден*, наблюдаваме разлика между думата в регионалната форма и БКЕ. В книжовния български е възприета форма с формант –*да*.

*закономерност* - *закономерност*

*индивидуалност* - *индивидуалност*

*јакост* - *якост*

*криминалност* - *криминалност*

*младост* - *младост*

*националност* - *националност*

*пакост* - *пакост*

*претенциозност* - *претенциозност*

*продуктивност* - *продуктивност*

*сериозност* - *сериозност*

*сладост* - *сладост*

*солидарност* - *солидарност*

*твърдост* - *твърдост*

*тесноградост* - *тесногърдие*

*толерантност* – *толерантност*

Абстрактните съществителни, образувани чрез суфикс –*ост*, са от женски род. Общото им значение е на качество, свойство, абстрахирано от носителя му и съответно от значението на мотивиращото прилагателно. Имат значение на “определено качество”. Всички съществителни от този словообразователен тип са образувани от *прилагателни имена*.

В скопската езикова норма този модел за абстрактни съществителни е много разпространен. Продуктивен е и в

българския книжовен език, където е разпространен най-вече при образуване на съществителни имена за признаци (Андрейчин, Л. Основна българска граматика. С., 1973, с. 98).

“Предназначението на суфикс *-ост* при словообразователните регионализми е да измести суфикс *-ие* в общите думи *равноправие, разединение, равновесие*. В съгласие със сърбохърватския модел (*равноправност, разјединеност*) се създават съответно словообразователните регионализми *рамноправност, разединеност, рамновестност, нерамноправност*. Както се вижда, отликата от сърбохърватски<sup>3</sup> е само фонетична – *ми* вм. *ви*, *ти* вм. *ни*.” (Величкова, С. Тенденции в езиковата политика на Република Македония. С., 1992, с.75).

Има отделни случаи, в които образуванията със суфикс *-ост* не съвпадат със съществуващи в БКЕ. Това не означава обаче, че скопската езикова норма се е откъснала от общобългарската. Има такива думи, които не са възприети в книжовния език, но се срещат в диалектите. Разликите са основно фонетични. Друго различие, което се наблюдава в някои от случаите, е употреба на различен, но ясен и съществуващ при други подобни случаи формант. Тази разлика също не е съществена, защото диалектите познават и възприетия в скопската езикова норма суфикс.

Словообразователният модел е продуктивен и за сърбохърватския. Вероятно на това се дължи възприемането на типа в скопската езикова норма без стремеж към съществени изменения.

### **Формант *-ие***

*бедствие* - *бедствие*

*безредие* - *безредие*

бесправие - безправие  
милосрдие - милосърдие  
напатствие - напътствие  
наследие - наследство  
откритие - откритие  
плодородие - плодородие  
правосудие - правосъдие  
разногласие - разногласие  
разнообразие - разнообразие  
рамноправие - равноправие  
сабитие - събитие  
садејствие - съдействие  
самоволие – самоволност

В българския книжовен език абстрактното съществително име, образувано от прилагателното *самоволен*, се създава чрез суфикс *-ост*, докато в скопската езикова норма е възприет словообразователният модел с *-ие*. БКЕ съдържа синоним на *самоволност*, създаден чрез формант *-ие*: *своеволие*.

секидневие - всекидневие  
удоволствие – удовольствие

Абстрактните съществителни, образувани със суфикс *-ие*, заемат съществено място в българския книжовен език. Силно разпространени са и в скопската езикова норма. Разликите са основно на фонетично ниво.

Имената, създадени по този словообразователен модел, са от среден род и са съставени с помощта на прилагателни имена. Степента на абстрактност при тип абстрактни имена, завършващи на *-ие*, е висока. Свързани са със старобългарските имена на *-НЪЕ*.